

## ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ПРОКУРОРІВ ЯК КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

**ГАЙДАЙ Сергій - здобувач Міжрегіональної академії управління персоналом**

*В статті проведено аналіз інформаційно-правового статусу прокурора як користувача соціальних мереж (для службових і личних цілей) через призму норм делової етики і обґрунтованих обмежень свободи слова в мережі Інтернет.*

*Автор проаналізував правові особливості соціальних мереж як сучасного засобу комунікації.*

*Автором проаналізована судово-практична діяльність по справах прокурорів к дисциплінарній відповідальності за недопустимі інформаційні активності в соціальних мережах.*

*В висновках автором обґрунтовано необхідність розробки рекомендацій по поведінці в соціальних мережах для прокурорів органів прокуратур.*

*Ключові слова: органи прокуратури, соціальні мережі, недопустиме поведіння, свобода вираження думки, інформаційна діяльність, аккаунт в соціальній мережі.*

### Обґрунтування проблеми

Можливості та перспективи використання інструментів комунікативного середовища значним чином розширюються з розвитком Інтернету. Працівники органів прокуратури є суб'єктами (користувачами) глобальної мережі, як і будь-які громадяни. У той же час є певні особливості, що суттєво впливають на межі інформаційної діяльності прокурора в Інтернеті, а, насамперед, у соціальних мережах, як в особливому чутливому сегменті обміну інформацією в сус-

пільстві. Пошук балансу між допустимими обмеженнями та свободою вираження поглядів є актуальним питанням сучасної правової науки в контексті збереження авторитету державної влади та дотримання прав прокурорів. Перш ніж з'ясувати такі особливості компромісного інформаційно-правового статусу прокурора як публічної особи та користувача соціальних мереж, необхідно проаналізувати правову природу відносин соціальних мереж.

### Аналіз дослідження проблеми

Авторами, які досліджували інформаційну діяльність в органах прокуратури, є: О.М. Костенко, В.В. Лушер, А.М. Куліш, О.В. Олійник та ін. Незважаючи на те, що питання діяльності прокурора в інформаційно-правовій сфері частково висвітлювалось, неохопленою залишилася сфера інформаційної активності в соціальних мережах. А відтак, **метою** дослідження є питання правового регулювання використання соціальних мереж для офіційних та неофіційних цілей прокурорами органів прокуратур.

### Виклад основного матеріалу

Феномен «соціальна мережа» з'явився відносно далеко до появи масовості такого феномену в світі. Сам термін вперше було запропоновано в 1954 році Дж. А. Барнесом (в роботі Class and Committees in a Norwegian Island Parish, «Human Relations») [9], і тоді його зміст буквально означав певну мережу індивідів, які об'єднані між собою за допо-

могою певних соціальних зв'язків та поглядів.

К.М. Коган, аналізуючи соціальні мережі як феномен соціального буття сучасності, приходять до висновку, що таких соціальних мереж у світі існує понад 206 і їх кількість зростає кожен день. Загалом їх вчений розділяє на три категорії: на загальну тематику (створені для приватного спілкування); спеціалізовані; ділові [3, с. 64].

Із розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, апаратних персональних пристроїв та засобів зв'язку, соціальні зв'язки та комунікація між людьми трансформувались з фізичної платформи в електронну. Електронна форма спілкування між людьми базується на використанні веб-сервісів, створених на базі єдиної платформи для обміну інформацією, контентом, мультимедією тощо.

Використання соціальних мереж з організаційно-технічної точки зору потребує проведення процедури реєстрації користувача. Після введення ідентифікаційних даних та встановлення паролю доступу новий користувач отримує так званий «аккаунт» або сторінку в соціальній мережі. Персональний аккаунт – це сукупність відомостей (технічних, програмних, візуальних, текстових, мультимедійних), які стають доступними для перегляду іншими користувачами соціальної мережі. Перед користувачем відкриваються широкі можливості соціальної публічної активності: присвоєння імені та прізвища; встановлення основного зображення, за яким можливо ідентифікувати власника сторінки; додавання інформації про рід занять, місць роботи, навчання, народження, інших подій з життя; приєднувати друзів за їх запитом або надсилати такі запити іншим користувачам; створювати та поширювати інформацію із різним контентом; обговорювати будь-які події та факти, які доступні в мережі Інтернет, або створювати такі події самому користувачу; реагувати на інформацію умовними виразами схвалення, несхвалення (настроєм) шляхом натискання на інтегративні кнопки (лайки) тощо.

Отже, прокурор, зареєструвавшись в соціальній мережі, створюючи, поширюючи

чи коментуючи певні події, надає їм загальнодоступного та публічного значення. Інші користувачі, розуміючи, що особа обіймає публічну посаду, можуть критично реагувати на різного роду висловлювання або розцінювати ту чи іншу поведінку прокурора як неприйнятну та піддавати її публічному обговоренню.

Є досить велика складність у визначенні правової сутності соціальних мереж як об'єкта публічно-правового регулювання. Зазначений новітній інститут ще не знайшов свого втілення в нормативних актах вітчизняного законодавства. Окрім того, відсутні особливі регуляторні норми щодо адміністративного забезпечення соціальних мереж як засобу публічного поширення відомостей (ідентифікація особи в соціальній мережі чи то інформаційна політика безпеки).

Досить дискусійним слід визнати твердження А.В. Галуцького про те, що соціальні інтернет-мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання є системою прав фізичних і юридичних осіб (засновників, авторів аудіовізуального контенту та чисельних користувачів), які порушуються третіми особами в таких мережах та охорона яких здійснюється публічною адміністрацією на основі адміністративно-правових норм, у випадку неможливості їх захисту на основі цивільно-правових та інших соціальних норм [1, с. 129]. У цілому автором охоплено виключно деякі аспекти відносин у мережі Інтернет, які можуть підпадати під об'єкт охоронюваних відносин. Чомусь не знайшлося місце регулюванню неправомірних відносин як поширення недостовірної, неправдивої, забороненої інформації чи обмеження інформаційних прав одними суб'єктами інших. Окрім цього, потребує уточнення тезис про суб'єкта публічного адміністрування, який забезпечує охорону такого роду відносин. У даному контексті наступним питанням, яке слід адресувати автору, – це засоби правової ідентифікації суб'єктів у соціальній мережі.

Розглядаючи необхідності соціальних мереж у діяльності прокуратури, потрібно розуміти потреби, причини та обумовленості такого використання.

Офіційною необхідністю є забезпечення прозорості на підставі вимог закону. Закон України «Про прокуратуру» в п. 9 ч. 1 ст. 3 встановлює, що прозорість в органах прокуратури забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання [8]. Ч. 4 та ч. 5 Закону України «Про прокуратуру» передбачає, що інформація про діяльність прокуратури оприлюднюється в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів прокуратури [8]. Натомість, незважаючи на те, що Генеральна прокуратура України поширює офіційні відомості через сторінку в Facebook та відеоканал YouTube, така діяльність не знайшла свого нормативного закріплення навіть у відомчому регулюванні. З урахуванням ефективності соціальної мережі як засобу швидкого поширення інформації, якою може бути, в тому числі публічна, є необхідність та доцільність внесення змін та доповнень, наприклад, до Інструкції про порядок забезпечення доступу до публічної інформації у Генеральній прокуратурі України (зі змінами, внесеними наказом Генерального прокурора від 06.08.2014 №81) або Наказу Генеральної прокуратури «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури України» 18.09.2015 № 218 шляхом визначення соціальних мереж як офіційних веб-джерел поширення інформації.

Аспект прозорості прокуратури також включає поширення відомостей резонансного, необхідного характеру з метою максимально швидкого поінформування населення про певні події, обставини, які потребують уваги або вжиття певних заходів.

Неурегульованим та дискусійним наразі є питання про використання персональних публічних аккаунтів соціальних мереж для офіційних цілей окремими прокурорами.

З одного боку, згідно з Кодексом професійної етики та поведінки працівників прокуратури для забезпечення прозорості службової діяльності прокурор не має права відмовляти фізичним чи юридичним особам

у своєчасному наданні повної і достовірної інформації, у тому числі щодо його діяльності чи прийнятих ним рішень, якщо це передбачено законом [5]. До того ж, важливість прозорості прокурорів відмічено у Висновку (2013) №8 Консультативної ради європейських прокурорів «Про взаємовідносини між прокурорами і ЗМІ» «Прозорість при виконанні прокурорами своїх функцій є ключовим компонентом принципу верховенства права, а також однією з важливих гарантій справедливого судочинства [7]».- З іншого боку, процесуальна діяльність прокурора, що реалізується ним в межах своїх функцій, здебільшого носить обмежений для розголошення характер. І в тій же ст. 11 Кодексу професійної етики та поведінки щодо працівників прокуратури міститься зобов'язання забезпечувати конфіденційність інформації, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень [5].

Якщо виходити із позиції буквально-го тлумачення норм Закону України «Про звернення громадян» та кореспондуючими нормами Закону України «Про прокуратуру», то прямої необхідності у наявності персонального акаунту в соціальних мережах для службових цілей окремими прокурорами немає. І не можна вважати порушенням принципу прозорості прокуратури у випадку ненадання інформації на звернення громадян, якщо навіть вона надходить через соціальну мережу, оскільки нормами чинного законодавства та відомчим регулюванням в органах прокуратури не передбачено форму офіційного звернення через соціальні мережі.

На керівників органів прокуратур поширюються вимоги щодо контролю та забезпечення доступності публічної інформації і транспарентності підрозділу прокуратури, який вони очолюють. Тому наявність додаткового джерела поширення публічної інформації позитивно позначилася б на іміджі такого прокурора в суспільстві. Таким чином, обґрунтованим виглядає рекомендація щодо використання публічної сторінки в соціальній мережі прокурорами, що займають адміністративні посади (керівники та заступники керівників прокуратур) з метою

висвітлення діяльності органу прокуратури у відповідному регіоні, а також для підтримки взаємодії із ЗМІ та окремими громадянами. Втім, слід наголосити, що така рекомендація може мати законне підґрунтя у випадку затвердження відповідних нормативних положень щодо використання соціальних мереж для цілей прозорості органів прокуратури.

Інша основна причина (потреба) у соціальних мережах для працівників прокуратури – не тільки підтримка інтерактивного спілкування з близькими особами та друзями, а й висловлення поглядів на ті чи інші речі. Ст. 10 Конвенції про захист прав та основоположних свобод гарантовано захист права на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів [6]. З цього правила, як і в Конвенції, так і в Конституції України, встановлений формальний, умовний характер обмежень в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, а також для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [6].

Публічні особи, якими є прокурори, виконуючи функції держави та сприяючи правосуддю, можуть піддаватися певним обмеженням щодо свободи вираження поглядів, які цілком обґрунтовані їх статусним впливом на загальнодержавні настрої та формування суспільної думки про авторитет органів правосуддя тощо.

І.П. Каблак підмічає, що чим вища посада публічної особи, тим пильніша увага щодо її з боку суспільства. Відповідно, тим жорсткіші вимоги до вчинення нею певних дій, навіть не пов'язаних з виконанням службових обов'язків [2, с. 145-156]. Інформаційна активність прокурорів у соціальних мережах незважаючи на те, що прямо не регламентована жодним документом, може бути цілком легітимно обмежена в силу наступного: інтернет-діяльність сприймається

суспільством як і будь-яка інша діяльність поза інтерактивним спілкуванням; інформаційна поведінка асоціюється із посадою, а отже, і з органом влади, який публічна особа може і не зазначати; існує можливість у третіх осіб негативно налаштованих щодо прокурорів, навмисно дискредитувати, перекручувати, негативно обговорювати будь-яку його діяльність, особисте життя, життя його близьких та друзів шляхом, у тому числі, створенням фейкових сторінок; будь-який вислів чи коментар прокурора може буде сприйнятий як офіційний, хоча насправді може відображати внутрішнє переконання прокурора.

Законодавством про прокуратуру не встановлено норм, якими регулюються засади поведінки працівників прокуратури в мережі Інтернет. Але потрібно погодитись із тим, що така поведінка має бути тотожною етичним правилам. Так п. 10 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» передбачено обов'язок щодо неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки працівниками прокуратури [8]. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури, який затверджений наказом Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 123, покликаний визначити основні принципи і моральні норми, якими повинні керуватися працівники прокуратури при виконанні своїх службових обов'язків та поза службою [4]. Зразковість та дисциплінованість поведінки прокурора, яка може проявлятися, у тому числі при Інтернет-активності, полягає у дотриманні загальноприйнятих норм моралі та поведінки, добropорядності, вихованості і культури. Непристойна поведінка є неприпустимою для працівника прокуратури і тягне за собою у відповідних випадках передбачену законом відповідальність [4]. Наприклад, непристойна інтернет активність прокурора в соціальній мережі може проявлятися у: поширенні контенту із ознаками расової, мовної чи іншої дискримінації; створенні, поширенні контенту із ознаками дифамації; висловлюваннях із вживанням нецензурної лексики; демонстрації власних багатств та активів, навіть якщо вони набуті законним

шляхом; неправдивих, обурливих висловлювання в адресу інших осіб.

Принциповою видається правова позиція щодо «обмеження вираження поглядів» працівниками прокуратури, викладена в Ухвалі Вищого адміністративного Суду України від 27.04.2010 у справі № к-10881/09. Так, колегія суддів погодилася з думкою судів попередніх інстанцій, що старший прокурор відділу забезпечення участі в судах управління представництва, захисту інтересів громадян та держави в судах прокуратури Одеської області, вчинила проступок, який «шкодить честі працівника прокуратури», розмістивши в мережі Інтернет відкритий лист до Генерального прокурора України під назвою «Треба, щоб в прокуратуру ішли з торбами, грошами, возами». Також старший прокурор повторно розмістила в Інтернет виданні аналогічні матеріали та направила міськрайпрокурорам області та до Генеральної прокуратури України лист, у якому в спотвореній формі коментувала начебто неправомірні дії керівництва щодо перевірки її публікацій [10].

На думку суддів Вищого адміністративного Суду України, вказану особу за таку публікацію та вчинені дії було правомірно звільнено із займаної посади.

У вищевказаній Ухвалі суд касаційної інстанції зробив висновок про те, що прокурори можуть здійснювати тільки ті дії, які передбачені чинним законодавством. При цьому, рішення, які приймає прокурор, повинні бути прийняті в межах його компетенції і відповідати нормативно-правовим актам вищої юридичної сили. Одним із стримувань від порушення цього принципу є встановлення щодо прокурорів низки обмежень, які спрямованні на забезпечення саме законності у діяльності органів прокуратури [10].

Таким чином правовими особливостями соціальних мереж як засобу спілкування є легітимність платформи обміну інформацією, статус якої рівноцінний інформації, яка поширюється у будь-який інший спосіб, у тому числі через ЗМІ. Все більша інтеграція соціальних мереж для цілей забезпечення прозорості є двигуном демократизації сус-

пільства та утвердження принципів верховенства права. У рішеннях Європейського суду з прав людини право на інформацію знаходить усе більший прояв в Інтернеті через платформи веб-соціальних мереж.

Наявність значної кількості притягнень до відповідальності працівників прокуратури по великому рахунку свідчить про неусвідомлення належних правил на норм поведінки прокурорів у соціальній мережі. Тому, цілком необхідним та доцільним розглядається внесення відповідних доповнень у Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, що затверджений Наказом Генеральної прокуратури України 28 листопада 2012 року № 123.

#### Література

1. Галуцько А.В. Соціальні інтернет мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання /А.В. Галуцько // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Право» №22, 2013 – С.127-129.
2. Каблук П.І. Взаємовідносини судової влади та громадськості (правові та організаційні аспекти) : дис. на ... канд. юрид. наук за 12.00.10. – судоустрій, прокуратура та адвокатура. – Львів, 2015. – 211 с.
3. Коган К.М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища / К. М. Коган // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2014. – Вип. 16. – С. 61–71.
4. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури затверджений Наказом Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 123. – [URL] : [https://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?\\_m=publications&\\_t=rec&id=113992](https://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?_m=publications&_t=rec&id=113992).
5. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів : Кодекс; Генеральна прокуратура України від 27.04.2017 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/n0001900-17>.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/go/995\\_004](http://zakon.rada.gov.ua/go/995_004).

**АНОТАЦІЯ**

У статті проведений аналіз інформаційно-правового статусу прокурора як користувача соціальних мереж (для службових та особистих цілей) через призму норм ділової етики та обґрунтованих обмежень свободи вираження поглядів у мережі Інтернет.

Автор проаналізував правові особливості соціальних мереж як сучасного засобу комунікації.

Автором проаналізовано судову практику у справ про притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності за недопустиму інформаційну активність у соціальних мережах.

У висновках автором обґрунтовано доцільність розробки рекомендацій щодо поведінки в соціальних мережах для прокурорів органів прокуратур.

Ключові слова: органи прокуратури, соціальні мережі, недопустима поведінка, свобода вираження поглядів, інформаційна діяльність, акаунт у соціальній мережі.

7. Про взаємовідносини між прокурором і ЗМІ: Висновок (2013) №8 Консультативної ради європейських прокурорів, прийнятий на 8-му пленарному засіданні КСЕП, Єреван, 8-9 жовтня 2013 року. – [URL] : <https://www.gp.gov.ua>.

**SUMMARY**

In the article is analyzes the information and legal status of the public prosecutor as a user of social networks (for official and interior purposes) through norms of public ethics and freedom of expression in Internet.

The author analyzes the legal features of social networks as a modern means of communication.

The author analyzes judicial practice in cases of prosecutors being brought to disciplinary responsibility for inadmissible information activity in social networks.

In the conclusions, the author substantiates the expediency of developing recommendations for handling social networks for prosecutors.

Key words: public prosecutor's offices, social networks, inadmissible behavior, freedom of expression, information activity, account in a social network.

8. Про прокуратуру : Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>.

9. Термін «соціальна мережа»: матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [URL] : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

10. Ухвала Вищого адміністративного Суду України від 27.04.2010 у справі № к-10881/09 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9326010>.